

DOI 10.52363/2414-5866-2024-1-12

УДК 329.09.5(477)

*Домбровський Л.В., головний судовий експерт у науково-експертному центрі МВС, м. Харків,
ORCID: 0000-0002-2217-332X*

Dombrovskiy L., chief forensic expert at the Scientific and Expert Center of the Ministry of Internal Affairs, Kharkiv

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ У СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

INFORMATION SECURITY OF THE STATE IN THE NATIONAL SECURITY SYSTEM OF UKRAINE

У статті досліджуються інформаційні ризики в системі національної безпеки. Сьогоднішні виклики і ризики в інформаційній сфері примушують шукати нові взаємозв'язки між галузями для підвищення якості життя і зниження інформаційних загроз. Представлені інформаційні загрози вимагають ідентифікації і нівеляції в майбутньому при виникненні подібних зовнішніх обмежень. У статті розкривається роль і місце інформаційної безпеки в системі національної безпеки країни. У цій роботі розглядаються основні поняття інформаційної безпеки в системі забезпечення національної безпеки України, а також види загроз інформаційної безпеки, методи і засоби боротьби з цими загрозами. У цій статті проаналізована проблема правового забезпечення інформаційної безпеки. Визначено, що інформаційна політика України є регулятором публічних і приватних правовідносин, за допомогою чого реалізуються стратегічні завдання держави. Інформаційна безпека, як вид національної безпеки, своєю регуляторною дією пронизує усе різноманіття громадських стосунків, що виникають в процесі життєдіяльності людини і держави. З цього виходить, що законодавцем повинне проводитися вдосконалення не лише норм публічно-правового характеру, що містять приписи і заборони, але і приватноправових норм, конструкція яких ґрунтується на дозволенному (диспозитивному) регулюванні.

Ключові слова: *національна безпека, інформаційна безпека, цифровізація, загрози безпеки, ризики, стратегія безпеки, інформаційний захист, державна політика, державне управління.*

The article examines information risks in the national security system. Today's challenges and risks in the information field force us to look for new interrelationships between industries to improve the quality of life and reduce information threats. The presented information threats require identification and leveling in the future when similar external restrictions arise. The article reveals the role and place of information security in the country's national security system. This work examines the main con-

cepts of information security in the system of ensuring national security of Ukraine, as well as types of threats to information security, methods and means of combating these threats. This article analyzes the problem of legal provision of information security. It was determined that the information policy of Ukraine is a regulator of public and private legal relations, with the help of which the strategic tasks of the state are implemented. Information security, as a type of national security, with its regulatory action permeates all the diversity of public relations that arise in the course of the life of a person and the state. From this it follows that the legislator should improve not only the norms of a public-law nature, which contain prescriptions and prohibitions, but also private-law norms, the construction of which is based on permitted (dispositive) regulation.

Keywords: national security, information security, digitalization, security threats, risks, security strategy, information protection, state policy, public administration.

Постановка проблеми. Інтенсивність глобалізаційних процесів у світі, утвердження позицій транснаціональних корпорацій, їх політичних, економічних, інформаційних систем зумовлюють кожену державу світу, у тому числі й Україну, створювати власний інформаційний простір, який був би спроможний інтегруватися та взаємодіяти з інформаційними системами інших країн і міжнародними утвореннями, мати надійну систему захисту. Тому нині кожна країна світу одним зі своїх пріоритетних завдань установлює гарантування та забезпечення інформаційної безпеки особи, суспільства й держави.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вирішенню проблеми інформаційної безпеки держави присвячені чисельні роботи як вітчизняних, так і закордонних науковців. Серед зарубіжних вчених вагомий внесок у дослідження питань інформаційної безпеки внесли: П. Друкер, Г. Кіссінджер, Ч. Флавін. Серед сучасних вітчизняних дослідників хотілося б відзначити праці: О.В. Адамчука, Г.А. Атаманова, О.І. Барановського, А.Ю. Берко, О.В. Глазової, В.М. Грубова, В.В. Домарьова, В.Б. Дудикевича, В.В. Карасюка, О.О. Левіна, О.С. Олексюка, М.А. Судейко, І.О. Трубіна тощо. Однак попри вагомий внесок даних учених, враховуючи постійний вплив зовнішніх та внутрішніх чинників, доцільним є детальніший розгляд питань розвитку інформаційної безпеки як пріоритетного складника національної безпеки України.

Постановка завдання. Мета статті – дослідження інформаційної безпеки держави через з'ясування сутності інформаційного захисту людини, суспільства, держави як важливої складової частини національної безпеки України.

Виклад основного матеріалу. У зв'язку з розвитком інформаційно-комунікаційних технологій і підвищення вірогідності виникнення загроз в умовах інформаційного розвитку суспільства набуває актуальність проблема інформаційної безпеки в забезпеченні національної безпеки держави. Не випадково, що законодавець оперативно реагує на виклики, що виникають в цій

сфері. Згідно Стратегії національної безпеки України, інформаційній безпеці приділена особлива увага в системі національної безпеки, оскільки інформаційні технології, що швидко розвиваються, сприяють появі нових викликів і загроз. Зважаючи на це посилюється роль інформаційної безпеки в системі національної безпеки. В той же час національна безпека є безпекою як населення, що проживає на території країни, так і влади, і докільля в цілому. Усе це свідчить про багатоаспектний характер національної безпеки.

Отже, прийняті документи стратегічного планування свідчать про зміцнення суверенітету держави в інформаційному полі, які мають важливе значення в побудові інформаційної системи. У науковій літературі односторонньо зроблений висновок про значущість Стратегії національної безпеки України для гарантії захисту прав і свобод громадян в області забезпечення безпеки. У цьому нормативно-правовому акті поняття безпека розглядається в широкому сенсі і включає державну, економічну, інформаційну, громадську, екологічну і інші види безпеки. При цьому в Стратегії національної безпеки України надається особливе значення саме інформаційної безпеки. Обумовлено це тим, що в умовах глобальної цифрової трансформації зростають випадки використання інформаційної зброї.

У той же час, О.О. Фролова справедливо відмічає що, поняття «Інформаційна безпека» є складним явищем, вищезгадану дефініцію слід розглядати як самостійний наднаціональний вид загальної безпеки, оскільки на сьогодні інформаційне право зачіпає усі сфери громадського життя і забезпечує розвиток держави в цілому [9].

На наш погляд, така позиція могла б мати під собою міцніше обґрунтування, якби держави прагнули до забезпечення загальної міжнародної інформаційної безпеки. Стратегічні документи зарубіжних країн переважно піклуються про власний інформаційний суверенітет.

Інформаційна безпека інших держав частенько турбує інших учасників геополітичної боротьби лише в тій мірі, в якій інформаційні загрози, що зачіпають інтереси однієї держави, можуть зачепити національні інтереси іншої держави. Подібна ситуація можлива при тісній інтеграційній співпраці між країнами, яка припускає взаємний захист секретної інформації. Вибудовування партнерських і союзницьких стосунків припускає і взаємну відповідальність за інформаційну захищеність кожного з учасників інтеграційного об'єднання.

В той же час слід зазначити, що в публічному управлінні правове регулювання питань інформаційної безпеки відображається в Доктрині інформаційної безпеки України. Цей нормативно-правовий акт регулює частину громадських стосунків в інформаційній сфері, завдяки яким демонструється захищеність держави в інформаційній сфері і визначається подальше вдосконалення правових інститутів з метою балансування інтересів особи, суспільства і держави в інформаційному середовищі [1; 10].

Особливо увага в науці публічного управління віднесена питанням стану правового забезпечення інформаційної підгалузі права, так відповідно до Доктрин інформаційної безпеки України можна виділити наступні особливості національних інтересів :

- 1) прозорість і транспарентність діяльності держави в інформаційній сфері;
- 2) гарантія захисту конституційних прав і свобод громадян, що стосуються інформаційної безпеки;
- 3) взаємне і погоджене функціонування держави і громадянського суспільства, у тому числі у рамках зміцнення моральних цінностей суспільства;
- 4) забезпечення належного функціонування інформаційної інфраструктури як у разі безпосереднього впливу інформаційних загроз, так і в період стабільної мирної обстановки в країні;
- 5) стимулювання науково-технічного прогресу і розвитку економічних галузей, сприяючих забезпеченню інформаційної безпеки;
- 6) інтеграційна взаємодія з іншими країнами для забезпечення міжнародної інформаційної безпеки і стратегічної стабільності [4].

Національні інтереси у сфері інформаційної безпеки є загальними орієнтирами для органів публічної влади на яких покладена роль нейтралізатора інформаційних загроз і конфліктів. Закріплений в документах стратегічного планування перелік національних інтересів є правовим фундаментом, на якому стоїть уся система національної безпеки.

Забезпечення інформаційної безпеки є невід'ємним процесом реалізації системи національної безпеки. Основними функціями системи забезпечення інформаційної безпеки є:

- попереджувальна: здійснення комплексу заходів, спрямованих на попередження та нейтралізацію загроз;
- прогностична: прогнозування та ідентифікація внутрішніх і зовнішніх загроз;
- управлінська: створення умов та можливостей для ефективного управління інформаційними ресурсами. Інформаційна безпека держави багато в чому залежить від загального фінансово-економічного стану та політики, що проводиться в державі.

Серед завдань, які повинні виконувати суб'єкти системи забезпечення інформаційної безпеки слід виділити такі:

- виявлення чинників, ризиків і загроз інформаційній безпеці;
- визначення індикаторів інформаційної безпеки і порівняння їх з граничною межею;
- розробка системи моніторингу, що включатиме спостереження, збирання, обробку, зберігання і аналіз інформації щодо стану інформаційної безпеки держави;

- розробка заходів, спрямованих на зміцнення інформаційної безпеки держави [3, с. 97].

У аспекті правового регулювання стосунків у сфері національної безпеки можна виділити наступні цілі: врегулювання громадських стосунків, які склалися між суб'єктами з питань національної безпеки і створення умов для досягнення оптимального рівня безпеки в політичних, правових, військових, інформаційних і соціально-економічних сферах. На наш погляд, ці цілі спрямовані на реалізацію конституційних норм, виконання яких неможливе без застосування інформаційно-комунікаційних технологій. Таким чином, продемонстроване смислове розуміння дозволяє розглядати національну і інформаційну безпеку як певне громадське благо, цінність якого нестримно підвищується за умови погодженої взаємодії не лише органів публічної влади, але і громадянського суспільства. Отже, стан інформаційної безпеки залежить не лише від діяльності законодавця, але і від правомірної і відповідальної поведінки громадян і організацій.

З позиції поставлених питань слід особливо відмітити конституційні перетворення. Відповідно до норм Конституції України, до відання держави віднесені питання інформації, інформаційних технологій і зв'язку, а також забезпечення безпеки особи, суспільства і держави при використанні інформаційних і комп'ютерних технологій. Як відмічає В. В. Карасюк розширення предметів, які входять ведення держави, за результатами поправок в Конституцію України, пов'язано зі збільшенням кількості користувачів в інформаційному середовищі, частина з яких інформаційні технології використовуються для протиправних дій. Таким чином, розширення повноважень держави в регулюванні громадських стосунків в цій сфері пов'язані з соціально-економічними передумовами. У той же час, потрібно відмітити, що надання практично усіх видів послуг за допомогою мережі Інтернет вже давно стало реальністю, як і необхідність технологічного, а також юридичного захисту цифрових даних. Так, у Розпорядженні Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні» зазначається, що реалізація Концепції дасть змогу: підвищити ефективність державного управління у результаті спрощення управлінських процедур, скорочення адміністративних витрат, застосування сучасних методів державного управління; підвищити якість адміністративних послуг та їх доступність; забезпечити здійснення контролю за ефективністю діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування; забезпечити високий ступінь доступності інформації про діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, надання можливості громадянам та громадським організаціям безпосередньо брати участь у процесах підготовки проектів рішень, що приймаються на всіх рівнях державного управління; зменшити рівень корупції та тінізації

економіки; досягти якісно нового рівня управління державою і суспільством у цілому, а також зміцнити довіру до інститутів держави [7].

Важливо відмітити, що зобов'язання держави по вжиттю заходів, які направлені на підтримку світу в цілях забезпечення національної безпеки, можуть розглядатися як конституційно-правова гарантія суверенітету, цілісності і невтручання у внутрішні і зовнішні справи, відмітимо, що законодавчі акти строго відповідають документам стратегічного планування. Як справедливо відмічають С.В. Бєлай С.В., Д.М. Корнієнко, актуальність дослідження питань правового регулювання правовідносин в інформаційній сфері визначаються появою нових конституційних гарантій забезпечення інформаційної безпеки [2, с. 120].

Якщо звернути увагу на окремі норми підзаконних актів в області розвитку інформаційного суспільства, то можна зробити висновок, що положення вищезгаданого нормативного акту порушують питання не лише інформаційної безпеки, економічного розвитку і модернізації у сфері оборони, але і нові правовідносини, що виникають в процесі пошуку, збору і зберігання інформації. Згідно Стратегій національної безпеки України однією з основних цілей державної безпеки являється створення належних умов використання інформаційних технологій. Зважаючи на це удосконалюється нинішнє законодавство. На думку О.О. Золотар вдосконалення правового регулювання інформаційної безпеки повинне мати системний, комплексний характер, усуваючи неоднозначність ключових понять і їх дефініцій [5, с. 187]. Варто погодитися з цим твердженням, оскільки фундаментальні порушення в понятійно-категоріальному апараті багаті порушення одноманітності судової практики зважаючи на неможливість встановлення істинного сенсу правових норм, що суперечать один одному.

Таким чином, з аналізу Закону України «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах» витікає, що істотним чинником розвитку національної політики держави виступає інформаційна складова. Для підтвердження цієї позиції можна привести слова Г. О. Сацук, який в своєму дослідженні відмічав, що роль інформаційної безпеки і її місце в системі національної безпеки визначається державною інформаційною політикою, яка нерозривно взаємодіє державною політикою забезпечення національної безпеки країни через систему інформаційної безпеки, де остання виступає важливою сполучною ланкою усіх основних компонентів державної політики в єдине ціле» [8].

Висновки. Інформаційна політика України є регулятором публічних і приватних правовідносин, за допомогою чого реалізуються стратегічні завдання держави. Інформаційна безпека, як вид національної безпеки, своєю регуляторною дією пронизує усе різноманіття громадських стосунків, що виникають в процесі життєдіяльності людини і держави. З цього виходить, що законодавцем повинне проводитися вдосконалення не лише норм пуб-

лічно-правового характеру, що містять приписи і заборони, але і приватно-правових норм, конструкція яких ґрунтується на дозволенному (диспозитивному) регулюванні.

Глобальна цифровізація усіх сфер життєдіяльності і поступальна побудова інформаційного суспільства, незважаючи на усі переваги і зручності, ставлять проблему забезпечення інформаційної безпеки усіх учасників інформаційних стосунків. Ефективні заходи інформаційної безпеки здатні забезпечити законність і правопорядок в суспільстві. З цієї причини вивчення питань інформаційної безпеки як компоненти національної безпеки дуже актуально.

Список використаних джерел:

1. Асанова А. А. Електронний уряд як дійовий механізм взаємодії і форма співпраці держави та громадян в інформаційному суспільстві / А. А. Асанова // Державне управління. – 2016. – № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://academy.gov.ua/ej/ej3/txts/TEKNOLOGIYA/03-ASANOVA.pdf>.

2. Бєлай С.В., Корнієнко Д.М. Інформаційна безпека сьогодення – невід’ємна складова воєнної безпеки. Актуальні проблеми управління інформаційною безпекою держави. Київ : Національна академія Служби безпеки України, 2018. 408 с.

3. Бондаренко Р. В., Михальчук В. М. Інформаційна безпека держави. Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 5. С. 95–101

4. Доктрина інформаційної безпеки України : затверджено Указом Президента України від 25 лютого 2017 р. № 47/2017. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/2017>.

5. Золотар О.О. Інформаційна безпека людини: теорія і практика : монографія. Київ : ТОВ «Видавничий дім «АртЕк», 2018. 446 с.

6. Інформаційні загрози та комунікативна інфраструктура в державному секторі: монографія. Домбровська С.М., Помаза-Пономаренко А.Л., Крюков О.І., Порока С.Г. Харків: НУЦЗУ, 2024. 244 с. URL: <http://repositc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/19990>.

7. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.12.2010 № 2250-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2250-2010-%D1%80>.

8. Сащук Г.О. Інформаційна безпека в системі забезпечення національної безпеки. URL: http://journ.univ.kiev.ua/trk/publikacii/satshuk_publ.php/.

9. Фролова О.М. Роль ООН в системі міжнародної інформаційної безпеки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/viewFile/3468/3140.

10. Pomaza-Ponomarenko A., Taraduda D., Leonenko N., Poroka S., Sukhachov M. Ensuring the safety of citizens in times of war: aspects of the organization of civil defense // AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research. 2024. Volume 14. Issue 1. Pp. 216–220. URL: https://www.magnanimitas.cz/ADALTA/140139/papers/K_10.pdf.

Reference:

1. Asanova A. A. Elektronnyi uriad yak diiovyi mekhanizm vzaiemodii i forma spivpratsi derzhavy ta hromadian v informatsiinomu suspilstvi / A. A. Asanova // Derzhavne upravlinnia. – 2016. – № 1 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://academy.gov.ua/ej/ej3/txts/TEKNOLOGIYA/03-ASANOVA.pdf>.

2. Bielai S.V., Korniienko D.M. Informatsiina bezpeka sohodennia – nevidiemna skladova voiennoi bezpeky. Aktualni problemy upravlinnia informatsiinoiu bezpekoiu derzhavy. Kyiv : Natsionalna akademiia Sluzhby bezpeky Ukrainy, 2018. 408 s.

3. Bondarenko R. V., Mykhalchuk V. M. Informatsiina bezpeka derzhavy. Investytsii: praktyka ta dosvid. 2021. № 5. S. 95–101

4. Doktryna informatsiinoi bezpeky Ukrainy : zatverdzheno Ukazom Prezydenta Ukrainy vid 25 liutoho 2017 r. No. 47/2017. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/2017>.

5. Zolotar O.O. Informatsiina bezpeka liudyny: teoriia i praktyka : monohrafiia. Kyiv : TOV «Vydavnychi dim «ArtEk», 2018. 446 s.

6. Information threats and communication infrastructure in the public sector: a monograph. Dombrovska S.M., Pomaza-Ponomarenko A.L., Kryukov O.I., Poroka S.G. Kharkiv: NUZZU, 2024. 244 p. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/19990>.

7. Pro skhvalennia Kontseptsii rozvytku elektronnoho uriaduvannia v Ukraini : Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 13.12.2010 № 2250-r. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2250-2010-%D1%80>.

8. Sashchuk H.O. Informatsiina bezpeka v systemi zabezpechennia natsionalnoi bezpeky. URL: http://journ.univ.kiev.ua/trk/publikacii/satshuk_publ.php/.

9. Frolova O.M. Rol OON v sistemi mizhnarodnoi informacijnoi bezpeki [Elektronnij resurs]. – Rezhym dostupu : http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/viewFile/3468/3140.

10. Pomaza-Ponomarenko A., Taraduda D., Leonenko N., Poroka S., Sukhachov M. Ensuring the safety of citizens in times of war: aspects of the organization of civil defense // AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research. 2024. Volume 14. Issue 1. Pp. 216–220. URL: https://www.magnanimitas.cz/ADALTA/140139/papers/K_10.pdf.